

100 aastat Mildred Blaxteri sünnist ehk mida tähendab terve olla

Pille Petersoo – Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituut

Hiljuti möödus 100 aastat Briti sotsioloogi Mildred Blaxteri sünnist. Jagasin sügissemestril Tallinna Ülikooli kursuse „Ühiskonna uurimine ja analüüs“ tervishoiu ja medikaliseerumise loengul Blaxteri tervise ja haiguse defineerimise alal mõtteid ning juurdlesin selle üle, kui palju on üldse selle olulise briti autori töödest Eestis räägitud-kirjutatud. Ilmnes, et vist üldse mitte, nii et otsustasin teha väikese ülevaate ka Eesti lugejatele.

Alustuseks elulugu

Mildred Lillington Hall sündis 27. märtsil 1925. aastal Põhja-Inglismaal Newcastle upon Tyne'is näitleja ja pangatöötaja pere vanima lapse ja ainsa tütrena. Teise maailmasõja alguses saadeti ta paariks aastaks Kanadasse, kust Mildred 18aastasena naasis, et liituda sideohvitserina Briti Naiste Kuningliku Mere-teenistusega (*Women's Royal Naval Service*). Pärast sõda astus Mildred endistele sõjaväelastele mõeldud stipendiumiga õppima inglise keelt Oxfordi ülikoolis. Magistrikraadi sai ta 1949. aastal, sihiks oli ajakirjanikutöö. Sulg jooksis Mildredil hästi – ta oli Oxfordi 1892. aastal asutatud tudengilehe *The Isis* esimene nais-toimetaja. Peale ülikooli lõpetamist töötas ta esmalt lühikest aega tasustamata praktikandina ajalehe *Daily Express* juures ja seejärel kaheksa aastat Londonis George Newnesi kirjastuses.

1957. aastal abiellus ta loomateadlase Kenneth Blaxteriga (1919–1991), võttis endale abikaasa perenime ja kolis mehe töö tõttu Šotimaale. Peresse sündis kolm last ja Mildred jäi tollase kombe kohaselt lastega koju. Ajal, mil Mildred hoolitses pere eest,

tegi ta abikaasa lennukat karjääri ja löödi 1977. aastal ka rüütliseisusesse. Pikemas perspektiivis kodu olemisest Mildredile ei piisanud ja ta soovis tööturule naasta, alustuseks läks ta jälle ülikooli.

Sotsioloogiani jõudiski Mildred Blaxter alles neljakümneendates eluaastates, kui pere kolm last olid juba kooliealised. Tõuke andis briti sotsioloogi Peter Townsendi (1928–2009) raamat „Viimane pelgupaik“ vanadekodudest (*The last refuge: a survey of residential institutions and homes for the aged in England and Wales*, 1962). 1967. aastal astus Blaxter Aberdeeni ülikooli sotsioloogiat õppima. 1972. aastal lõpetas ta ülikooli meditsiinisotsioloogia magistrikraadiga, järgnes töö meditsiinisotsioloogia teadurina.

Panus meditsiini-sotsioloogiasse

Juba 1976. aastal andis ta välja oma esimese raamatu „Puude tähendus“ (*The Meaning of Disability*). Raamat põhines longituudsel kvalitatiivsel andmestikul, täpselt sajalt süvaintervjuul, mis olid läbi viidud puuetega inimestega ühe aasta jooksul pärast nende vabanemist haiglast. Kui Ameerikas uuriti tol ajal erinevaid vastastiktoime strateegiaid, mis võimaldasid puuetega inimestel sotsiaalset tunnustust saavutada, siis Mildred keskendus probleemide rägastikule, mis tekkis puuetega inimestel tervishoiu-, sotsiaalteenuste ja -toetuste bürokraatialabürrindis. Töö võeti väga hästi vastu ja selle mõju ulatus sotsioloogiast kaugemale ka meditsiini, sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika valdkonda.

Tema hitt-teoseks peetakse 1982. aastal ilmunud raamatut „Emad ja

tütred“ (*Mothers and Daughters: A Three-Generational Study of Health Attitudes and Behaviour*), mille kaasautor oli Elizabeth Patterson. Raamat põhines Blaxteri uuringul „Emad ja tütred: vanavanemate põlvkonna tervisekirjeldused, 1945–1978“. Raamatus käsitletakse kolme põlvkonna naiste omavahelisi suhteid, vaadeldes põlvkondade perspektiivist nende suhtumist tervisesse ja haiguste ravimisse. Blaxter viis läbi 46 süvaintervjuud naistega, kes kirjeldasid nii enda kui ka pereliikmete tervist, vastates detailsetele küsimustele, mis puudutasid haigusjuhtumeid, haiguste ravimist, õnnetusjuhtumeid, toitumist ja hammaste eest hoolitsemist. Meenutame, et NHS ehk National Health Service ehk Ühendkuningriigi tervisekassa asutati alles 5. juulil 1948. aastal ja kuni selle ajani oli tervishoid tasuline, nii et fookuses oli periood, kus tasuta tervishoid oli uudne ja vajas harjumist.

Seegi oli kvalitatiivne pikiuuring, kus Mildred Blaxter testis vastuolulist hüpoteesi, et ilmajäetus antakse edasi ühelt põlvkonnalt järgmisele düsfunktsionaalsete arvamuste ja käitumise teel. Naised, keda intervjueriti, olid kõik sündinud enne NHSi asutamist. Uuring näitaski, et ilmajäetus oli „päritav“, aga mitte käitumiste või seisukohtade tõttu, vaid vaesuse ja ebavõrdsuse pärast. Blaxter ja kaasautor tõstsid esile, et põlvkondadevahelisi mõjusid mõisteti (ja kardetavasti endistelt mõistetakse) ühiskonnas väga piiratud, pidades seda töölisklassi kehvade vanemlike oskuste süüks.

1982. aastal kolis Blaxter Šotimaalt Inglismaale, kus liitus East Anglia ülikooli perega. 2000. aastal

nimetati ta selle ülikooli meditsiinisotsioloogia professoriks, ühtlasi oli ta Cambridge'i ülikooli vanemsotsioloog. Cambridge'is juhtis ta esimest riiklikku tervise ja elustiilide uuringut, mis jätkas Aberdeeni ülikoolis alustatud uuringuid rahvalike arusaamade kohta tervisest.

Sellel perioodil andis ta välja veel kaks raamatut: esiteks avaldas ta menueksiksu saanud raamatu „Tervis ja elustiilid“ (1), teiseks ilmus „Tervis: põhimõisted“ (*Health: Key Concepts*, 2004). Viimases tõi Blaxter mängu tervisekapitali (*health capital*) mõiste, mis ilmselgelt tõukis prantsuse sotsioloogi Pierre Bourdieu' kapitalide käsitlesest. Tervisekapitali taga oli idee, et tervis kumuleerub – ja kuhtub – igapäevaste kogemuste ja ressursside abil ning need varieeruvad vastavalt inimese sotsiaalmajanduslikule positsioonile ühiskonnas.

Mida terve olemine üldse tähendab?

Blaxter on oma töödes näidanud, kuidas tervist ja terve olemist mõistavad inimesed mitmel erineval moel, mis võivad, aga ei pruugi ühtida levinud biomeditsiinilise lähenemisega. Inimeste vaates võib terve olemine tähendada palju enamat ja tervishoiusüsteem peab sellega arvestama. Mõned olulisemad tervise mõtestamised:

- 1) tervis kui normaalsus ja haigus kui kõrvalekalle, hälbimus. Terve olemist ja haige olemist vastandav lähenemine domineeris kogu 20. sajandi jooksul, ent on sattunud kriitika alla. Kui normiks on täiesti perfektne ja terve olemine, siis mida see tähendab;
- 2) tervis kui tasakaal, homöostaas või harmoonia, nii indiviidi kui elukeskkonna vahel ja ka indiviidi sees;
- 3) tervis kui võime funktsioneerida ja haigus kui võimetuse funktsioneerida.

Ehk et terve olemine ei tähenda vaid haiguse puudumist, vaid on palju komplekssem ja mitmemõõtmelisem. Terve olemine tähendab ka muid positiivseid omadusi nagu vitaalsus ehk elujõud, füüsiline vorm (*fitness*), energilisus, sotsiaalsed suhted, võime funktsioneerida, tervislik eluviis, üldine heaolu jne. On täiesti võimalik olla hea tervise juures mingis aspektis ja halva tervise juures mõnes teises aspektis – „it is quite possible to have 'good' health in one respect, but 'bad' in another“ (2).

Mildred Blaxteri pärand

Mildred Blaxter lõi teoreetilise raamistiku, mis aitab seniajani sotsioloogidel mõista tervisealase ebavõrdsuse põhjuseid ühiskonnas.

2003. aastal sai Blaxter Bristol ülikooli auprofessoriks, ta oli ka East Anglia ülikooli emeriitprofessor.

Blaxter kombineeris kõrgetasemelist ja teoreetiliselt toetatud sotsioloogiat, pöörates tähelepanu poliitikameetmeile ja -praktikaile. Sotsioloogikarjääri algusest kuni väärrika eani juhtis ta erinevaid töörühmi – nii juhtis ta veel 81aastaselt Briti tervisekassale NHSile kestlikke käitumismuutusi soovitavat töörühma riiklikus tervise ja kliinilise juhtimise institutis.

Mildred Blaxter suri kopsupõletikku 29. augustil 2010. aastal.

Aastatel 1987–1994 oli Mildred Blaxter ajakirja „Sociology of Health and Illness“ (Wiley-Blackwell, loodi 1978) peatoimetaja. Ajakiri asutas 1999. aastal tervise ja haiguse sotsioloogia fondi, mis annab igal aastal välja kuni 4 Mildred Blaxteri nimele järeldoktori stipendiumit.

KIRJANDUS

1. Blaxter M. The meaning of disability: a sociological study of impairment. Heinemann, 1976
2. Blaxter M. Health and Lifestyles. Routledge, 1990.
3. Blaxter M. Fifty years on--Inequalities in Health. Population Studies 1991;45:69–94.
4. Blaxter M. Health: Key Concepts. Polity, 2004
5. Blaxter M, Paterson E. Mothers and Daughters: A Three-Generation Study of Health Attitudes and Behaviour. Heinemann, 1982.
6. Townsend P. The last refuge: a survey of residential institutions and homes for the aged in England and Wales. Routledge and Kegan Paul, 1962

KOKKUTULEK 45

**Tartu Riikliku Ülikooli arstiteaduskonna eesti raviosakonna
1981. aastal lõpetanute kokkutulek toimub 4. juulil 2026 Tartus.
Kohtume kell 16 Tartu Ülikooli peahoones kella all!**

Kursusekaaslaste nimel Galina Litter ja Ülle Kadastik